

KİTAP İNCELEMESİ

Demirel, Tanel, **Türk Siyasetini Anlamak: Yaklaşımlar Hakkında Bir Deneme**, Ankara: Liberte Yayınları, 2019, 274 s.

Türkiye’de sosyal bilimci olmak ya da sosyal gerçekliğin analizini yapmak her şeyden evvel anlaşılması zor ve karmaşık bir yöntembilim öğrenme sürecine denk gelir. Ki bu süreç tam anlamıyla bir öğrenmeyi getirmemekle birlikte sosyal bilimcilerin öğrenmeye çalışma çabalarını diğer ifadeyle “ideal olana” yaklaşma isteklerini de ihtiva eder. Nitekim Türkiye’deki sosyal bilimcilerin bu öğrenme sürecinde ideale ulaşamadıkları da akademik analizlerinde söz konusu olan birtakım kronik yöntembilimsel ve kuramsal sorunlarla kendini belli eder. Bu tespiti çeşitli argümanlarla desteklemek mümkündür. Tanel Demirel’in 2019 yılında Liberte Yayınları’ndan çıkan “*Türk Siyasetini Anlamak: Yaklaşımlar Hakkında Bir Deneme*” adlı eseri de tam olarak bu argümanların işlendiği bir eserdir. Demirel, argümanlarını Türk siyasetini inceleyen sosyal bilim analizlerinden örneklerle temellendirmekte ve bu analizlerin ithal ettiği Batı menşeli kuramsal ve yöntembilimsel yaklaşımların Türkiye’deki gelişiminin ve bu yaklaşımlara yönelen eleştirilerin üzerinde durmaktadır. Türk siyasetinin analizlerinin analizini yapmak gayesiyle bu kuramsal ve yöntembilimsel yaklaşımların sosyal bilimciler tarafından neden ve ne şekilde benimsendiklerini açıklamaya çalışan yazar, bu doğrultuda “*Amerikan Siyaset Bilimi*”(ASB), “*Marksist*” ve “*Tarihselci/Yorumsamaci*” olmak üzere üç yöntembilimsel yaklaşımı ele almaktadır.

Eser giriş, sonuç ve epilog bölümü dâhil olmak üzere toplam yedi bölüm ve 274 sayfadan oluşuyor. Demirel, kitabının giriş bölümünde okuyucunun ileriki sayfalarda ne bulacağı noktasındaki belirsizliklere ışık tutuyor ve eserine siyasal analizin analizini yaparken odaklandığı üç temel yaklaşımın Türkiye’deki pratiğinin tarihsel olarak sınıflandırılmasıyla başlıyor. Bu sınıflandırmaya göre Türkiye’de 1950’lerden itibaren ASB ve Marksist

yaklaşımların hegemonyasını işlerken, 1990'lar sonrasında ise Tarihselci/Yorumsamacı yaklaşımların artışına dikkat çekiyor.

“*Amerikan Siyaset Bilimi ve Yansımaları*” başlığını taşıyan ikinci bölüm, yazarın alt başlıklarından bağımsız değerlendirilirse ASB'nin dünyada ortaya çıkışı ile gelişimine ve Türkiye'deki seyrine ayrılmış. ASB'yi Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 1950 sonrasında ortaya çıkan ve siyaset biliminde davranışsalci, pozitivist ve ampirik analiz yöntemlerini benimseyen bir yaklaşım olarak tanımlayan Demirel, bu kısımda ASB'nin temel özelliklerine de değiniyor. Sonrasında da özellikle 1960 sonrasında Leo Strauss ve Karl Popper gibi isimlerin ASB'yi benimseyen araştırmacılara yönelik değer-bağımsız olamamalarından ve sadece veri sunarak sorunlara çözüm getiremediklerinden dem vuran eleştirilerine yer veriyor (Demirel, 2019: 19). İkinci kısım ise Türkiye'deki sosyal bilim analizlerinin Batı'dan ithal ettikleri yaklaşımlar üzerinden ilerlemeleri nedeniyle özgün bir yöntembilim yaklaşımı ortaya koyamadıklarını ifade eden bir durum tespitiyle başlıyor. Sonrasında yazar, ASB'nin Türk siyasetinin analizlerinde 1950'lerden itibaren öne çıkmaya başladığı yönündeki savını İlter Turan, Sabri Sayarı, Kemal Karpat ve Ergun Özbudun gibi öncü isimlerin analizlerine yaptığı referanslarla destekliyor. Son olarak da eserinin temel sorularından biri olan Türkiye'de siyaset bilimi analizlerinin neden ASB'ye yöneldiğine dair tahlillerine yer veriyor. Demirel (2019: 42-49) bu tahlillerinde, hem Osmanlı'nın son döneminin hem de Cumhuriyet döneminin aydınlarının bilimsellik ve pozitivist geleneğe yönelmiş olmalarını, Türkiye-ABD ilişkilerinde yaşanan olumlu gelişmelerin araştırmacılarda ASB'ye yönelik uyandırdığı sempatiyi ve ASB'nin araştırmacıları politik taraf olmaktan uzak tutarak sağladığı yararları ASB'ye yönelişin temel gerekçeleri olarak sıralıyor.

Eserin üçüncü bölümü, “*Marksist Gelenek(ler)*” başlığı altında Marksizm'in bilimsellik ve bilimsel yöntem hakkındaki argümanlarını işledikten sonra Marksist yaklaşımların Türkiye'deki sosyal bilim analizlerindeki seyrini açıklayıcı ve eleştirel bir biçimde okuyucuya sunuyor. Burada ilk olarak sosyalist-Marksist fikirlerin 1960'lı yıllarda hem dünya hem de Türkiye'deki yükselişi ile Marksist yöntembilim yaklaşımına yönelik talep artışı arasındaki paralellığe dikkat çekiliyor. Ayrıca Türkiye'deki talep artışı da yasak olanın cazibeli gelmesiyle, Cumhuriyet'e geçişle başlayan pozitivist geleneğin oluşturduğu zeminin Marksist geleneklere yayılmak için avantaj sağlamasıyla, Marksizm karşıtı geleneklerin zayıflığı nedeniyle Marksist yöntembilim yaklaşımını benimseyen araştırmacıların ciddi bir rekabetle karşılaşmalarıyla ve Türkiye'nin kolektivist devletçi kültürü ile cemaatçi toplumsal yapısının liberal felsefeden ziyade sosyalist fikirlere daha açık olmasıyla ilişkilendiriliyor (Demirel, 2019: 82-90). Marksist geleneği benimseyen analizleri Türkiye'nin geleneksel kodlarını ve konjonktürel dinamiklerini yeterince tahlil edemedikleri

ve toplumdan soyut analizler ortaya koydukları gerekçeleriyle eleştiren yazar, Türk işçilerinin hayatı nasıl anlayıp yorumladıklarına dair soruların dahi sorulmadığının altını çiziyor. Bununla birlikte, Marksist yaklaşımlar ASB'nin ilgilenmediği ülkenin sosyo-ekonomik sorunlarına çözüm üretme niyetini sahiplendikleri, siyasetin çatışmacı yönünü öne çıkardıkları ki Demirel'e (2019: 50) göre ASB uzlaşmacı boyuta değer veriyordu ve Türkiye'deki sosyal bilim analizlerindeki eleştirel düşüncüyü geliştirdikleri için takdir de ediliyor.

Dördüncü bölüme “*Tarihselci/Yorumsamacı Arayışlar*” başlığını veren Demirel, eserin genelinde izlediği üslup doğrultusunda bu bölümde de yaklaşımların ne anlama geldiğini, nasıl geliştiğini, eleştirilen yönlerini ve Türkiye'deki yansımalarını işliyor. Tarihselci/Yorumsamacı yaklaşımlar, doğa ve fizik bilimlerinin metodlarının sosyal bilim analizlerinde kullanılabileceğine şüpheyle bakan, pozitivist bilim anlayışını sorgulayan ve Wilhelm Dilthey ile Max Weber gibi isimlerin öncülüğünü yaptığı nominalist, tekilci ve rölativist yaklaşımlar olarak tanımlanıyor (Demirel, 2019: 133). Demirel, bu yaklaşımların Türkiye'de yöntembilim alanında 1940'lara kadar giden tarihine rağmen 1960'lardan itibaren Şerif Mardin gibi isimlerin etkisiyle öne çıkmaya başladığını ve 1990'lardan itibaren de kendini Tarihselci/Yorumsamacı olarak konumlandıran araştırmacı sayısının giderek arttığını belirtiyor. Yazar, bu bölümde daha önce değerlendirdiği iki yaklaşımda benimsediği üslubun aksine Tarihselci/Yorumsamacı yaklaşımların Türkiye'de neden zayıf kaldıklarına dair iddialara yer veriyor. Dolayısıyla eserin temel sorularından biri olan Türkiye'de sosyal bilimcilerin neden bu yaklaşımları cazip bulduğu sorusunun cevabı, Tarihselci/Yorumsamacı yaklaşımlar noktasında belirsiz kalıyor.

“*1990'lar ve Sonrası: Çeşitlenmeler, Yakınlaşmalar ve İç İçe Geçişler*” başlığındaki sonraki bölüm, selefinin tartıştığı konuları detaylandırılıp örneklerle zenginleştiriyor. Demirel bu bölümde yukarıda incelediği üç yaklaşımın aralarındaki sınırların 1990'lardan itibaren silikleşmeye başladığını iddia ederek Türkiye'de sosyal bilim analizlerinin sınıflandırılmasının artık kolay olmadığı sonucuna varıyor. Melezleşme Dönemi (Demirel, 2019: 168) olarak tanımlanan bu sürece geçişte 1990'larda dünyada pozitivist bakış açısına yönelik eleştirilerin popülaritesini arttırmasının, sosyalist sistemlerin çöküşüyle Marksist yaklaşımların yaşadığı değer kaybının ve post-modern fikirlere olan talep artışının etkili olduğu belirtiliyor. Türkiye bağlamında ise akademik kadronun dar bir zümreden toplumun çeşitli kesimlerine açılması ve buna paralel olarak fikirlerin çeşitlenmesi, melezleşme dönemine geçişin temel sebepleri olarak sunuluyor.

Eserin “*Sonuç Yerine*” ve “*Epilog*” başlıklarındaki son iki bölümünün genel manasıyla Türkiye'de siyaset bilimi alanındaki analizlerin geçmişi, şimdiki durumu ve geleceğine dair yazarın fikirlerine ayrıldığı söylenebilir. Yazar, üniversitelerin ve sosyal bilim analizlerinin yöntembilim açısından

kronikleşmiş problemleri hakkında tarihsel ve siyasi gelişmeleri de göz önünde bulundurarak kapsamlı bir değerlendirmeye bu bölümlerde yer vermiştir. Bu değerlendirmede sosyal bilimcilerin teori ve kavram üretme noktasında güven eksikliğinin söz konusu olduğunu ve sosyal sorunlara yönelik soru sorma yetenekleri ile sosyal gelişmeye katkı sağlama kaygılarının kalmadığını, Türkiye'deki sosyal bilimcilerin olumsuz yönleri olarak sıralamıştır (Demirel, 2019: 201-206). Demirel eserini bitirirken sosyal bilimcilere daha nitelikli analizler ortaya koymak için bazı önerilerde de bulunmuştur: Türk toplumunun tarihine daha fazla yaslanmak, siyasal olan ile toplumsal olanı birlikte analiz etmek ve belli kalıp fikirlerle sınırlı kalmamak.

Eserin güçlü yanlarından bahsetmek gerekirse; Türkiye'deki sosyal bilimler analizlerinin tarihi, mevcut durumu ve geleceği hakkında farkındalık kazandırmak gayesi eserin diğer çalışmalardan farklılığını yansıtmakta ve bu anlamda takdiri hak etmektedir. Ayrıca dünyada ve Türkiye'de siyaset bilimi alanında fikir beyan eden ya da kalem oynatan geçmişte yaşamış ve hala hayatta olan önemli şahsiyetleri tek bir yapıtta toplayarak bu literatürle ilgilenen araştırmacılara derli toplu bir okuma sunuyor olması da eserin değerini arttırmaktadır. Bu anlamda, eserin Türkiye'deki siyasete dair birçok kaynak ve belgeye yer veren 31 sayfalık kaynakça bölümüne sahip olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Demirel'in metin içindeki anlatımlarını dipnotlardaki açıklamalarla zenginleştirmesi de okuyucuda esere dair olumlu izlenimler bırakmaktadır. Bu haliyle eser, Türkiye'de siyasetin analizine soyunan Türk araştırmacılar için özellikle Cumhuriyet sonrası dönemde Türk akademisinin birikimi hakkında hem açıklayıcı hem de sorular sorduran bir eser niteliğindedir. Sayılan bu güçlü yönler nedeniyle, eserin Türkiye'de lisans ve lisansüstü düzeyde neredeyse tüm üniversitelerde verilen yöntembilim derslerinin ek okuma listesinde yer almasının öğrencilere katkı sağlayacağından şüphe edilmemelidir.

Dil, üslup ve imla kuralları bakımından da oldukça iyi düzeyde olan eserin zayıf yönlerine değinmek gerekirse; ilk olarak, Demirel'in Türkiye'deki siyaset bilimi analizlerini Cumhuriyetçi tarih yorumundan bağımsızlaşamamaları nedeniyle nitelikten yoksun olduklarını iddia eden ifadelerinin öznelliği göze çarpıyor. Zira akademide, her ne kadar belirli düzeyde üzerinde mutabakat sağlanabilse de niteliğin kıstaslarının kısa ya da uzun dönemde dar ya da geniş anlamda objektif biçimde ortaya konulmasının güç olması, okuyucuyu yazarı oldukça iddialı bulmaya yöneltiyor. Ayrıca Demirel, Türkiye'de sosyal bilimler hakkındaki analizlerin daha nitelikli hale nasıl getirileceği sorusuna bilimsel merak ve akademisyenlik mesleğine bağlılığın artırılması, analizlerde daha tarafsız ve açık fikirli olunması ve akademik hoşgörünün geliştirilmesi gibi genel geçer ve uzun dönemde karşılık bulabilecek cevaplar veriyor. Bu noktada Türkiye'de siyaset bilimi analizleri hakkında kısa vadede neler yapılabileceğine

yönelik somut adımlar önermekten ve akademinin dile getiril(e)meyen çoğu sorunundan tabiri caizse uzak durulduğu görülüyor. Son olarak da yakın tarihimizde özellikle teknolojideki gelişmelerin sağladığı imkânlarla Türkiye’de daha da görünür hale gelen intihal problemleri ve bunlara bağlı olarak cereyan eden akademik etik tartışmaları da eserin neredeyse hiç değinmediği bir unsur olarak kalıyor ve eserin olumsuz yönlerinden birini oluşturuyor.

Umut Turgut Yıldırım

İnönü Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi